

hijlijastičko prihvatanje "senzacionalnih otkrića". Novom viđenju prošlosti treba prići kritički, tj. objašnjenjem logike organizovanog zaborava i selektivnog pamćenja, mitologizacije prošlosti i harizmatizacije žrtve. Po sebi se razume da je u tom pogledu ideološki najosetljiviji odnos prema najbližoj socijalističkoj prošlosti Evrope, a potom i prema fašizmu. S tim u vezi je i problem kako se savremena prerada prošlosti odnosi prema kolektivnom samopoimanju presocijalističkog doba (afirmativno, mitski ili se distancira)? Na koji način se u presocijalističkom dobu traži uporište savremenih ideologija i po kojem kriteriju se razlikuju "dželiti od žrtava", tj. ličnosti od kojih počinje "autentični razvoj" od krivaca koji su ga ometali?

Gotovo da nije potrebno posebno pokazivati zbog čega je u Istočnoj Evropi prevladavanje prošlosti dramatičnije nego na Zapadu. Pad socijalizma uslovio je dugu ekonomsku i političku krizu, nagle promene identiteta i pranje od prošlosti. Ima mišljenja da je sve to rezultat neizvesnosti oko korišćenja nove slobode. U fireovskom duhu A. Mihnik tvrdi da je svaka demokratija, koja izrasta iz mraka diktature, slična njoj, jer nosi stigmę starog režima. U ovoj opaski tačno je to da se politička kultura sporo menja, ali je pogrešno sve ili glavne tegobe tranzicije pripisivati socijalističkom nasleđu. Time se rasterećuju savremene elite i normalizuje antisocijalizam kao ključni kanal kojim se preusmerava nezadovoljstvo na prošlost i pruža pokriće za organizovano selektivno sećanje. Svako nasleđe opterećuje, ali prevajivanje glavnih savremenih problema na socijalizam pripada više ideološkom nego racionalnom suočavanju sa prošlošću. Novu kulturu sećanja opterećuje tradicionalna politička kultura, donekle i nasleđe socijalizma, ali joj glavni ton ipak daje savremena kriza. Teško je npr. socijalizam proglasiti odgovornim za masovnu pojavu novog tipa intelektualca-konvertita koji osmišljava nove promene, i koji je potisnuo kritičkog intelektualca – disidenta. Opet slobodnije rečeno, došlo je do opšteg pretvaranja svih u žrtve, dok su dželiti iščezli. U horu verbalne demonizacije socijalizma svi su optužitelji, nema odgovornih. Intelektualci sa endemski nepostojanim opredeljenjem daju ton opštem haotičnom zaokretu lišenom diferenciranog i višeslojnog suočavanja sa socijalističkom prošlošću. Utisak je da manipulativni antitotalitarizam sažima najraznorodnije neprijatelje i omogućava normalizaciju nacionalista kao "demokratskih nacionalista". Tako se danas u Jugoslaviji u prerađenoj istoriji za krizu proglašava odgovornim celokupni period od 1945. do 1989. ili do 2000. godine (kada tobože počinje novo doba) čime se unapred rasterećuje postojeća vlast. Iskonstruisana vizija nesreće povezuje članove kolektiva, a postaje i važan deo identiteta grupa, partija i pojedinaca. Ni svest naučnika nije otporna prema ovom obrascu identiteta. Ovde će biti prikazani različiti oblici idejnog prevladavanja prošlosti u glavnim idejnim središtima koji su se ispoljavali u glavnim naučnim i medijskim debatama oko fašizma i socijalizma.

3. Činioci promene epohalne svesti.

Epohalna svest je preovlađujuća idejnopolitička i moralnopolitička svest omeđenog šireg vremenskog razdoblja o pravcu poželjnog razvoja društva i glavnim neželjenim smetnjama tom razvoju. Formira se unutar glavnih ideologija svog doba, a oblikuju je ključni društveni sukobi koji se otvoreno ili indirektno prelamaju kroz glavna politička zbivanja. Duh epohe je višeslojno i uvek protivrečno stanje relativno postojane idejne saglasnosti koju nameću